

Det Thylandske ProvincialBibliothek

Som historiestuderende ved Aalborg Universitet har artiklens forfatter haft til opgave at undersøge en usædvanlig bogsamling.

I vinteren 2001 blev historiestudiet ved Aalborg Universitet kontaktet angående en samling 200-300 år gamle bøger i Aalborg Universitetsbiblioteks kælder. Man vidste, at bøgerne engang i 1970'erne var blevet overdraget til Aalborg Universitetsbibliotek af Thisted Centralbibliotek, og at samlingen var kendt som »Den Thylandske Bog-samling«. Noget nærmere kendskab til samlingens historie og ophavssituation havde man dog ikke på daværende tidspunkt. Forfatteren af denne artikel blev derfor bedt om at iværksætte en undersøgelse. En forespørgsel til Thisted Museum bragte nye spor i sagen. Det viste sig nemlig, at Thistedes amtmand fra 1805-1843, Gerhard Faye (1760-1845), i 1807 havde oprettet en folkebogsamling ved navn »Det Thyland-ske ProvincialBibliothek«. Faye var fra Norge, og det var egentligt meningen, at han skulle have efterfulgt sin far i præstegerningen, men grundet sygdom forhindredes han i at tage sine afsluttende eksamener. Faye valgte da i stedet for at tage en juridisk embedseksamen fra Københavns Universitet i 1789. I de følgende år arbejdede Faye i statsadministrationen og som forvalter på forskellige godser, indtil han i 1805 blev udnævnt til amtmand i Thisted. Dette embede beholdt Faye indtil 1843.

Faye var helt igennem et barn af Oplysningstidens idealer om rationel tænkning, videnskab og kritisk stillingtagen. I sit arbejde som godsforvalter var Faye gået ak-

tivt ind i kampen for de store landboreformer og allerede i sin studietid havde han skrevet en række digte og artikler. Thy kom også til at mærke Fayes initiativ og virkelyst på en lang række områder. Han renoverede vejnettet i Thisted og omegn, arbejdede for beplantningssagen, reformerede skole- og fattigvæsenet, organiserede forsvaret i amtet under Englandskrigen, og sidst, men ikke mindst, introducerede Faye kartofflen for thyboerne. Heller ikke med hensyn til befolkningens åndelige vé og vel lå Faye på den lade side. Det er i den forbindelse, at oprettelsen af »Det Thylandske ProvincialBibliothek« skal ses. Formålet med dette bibliotek var nemlig, i henhold til vedtægterne, at være til nytte og betydning for »...den til Videnskab-*ben opdragne Embedsmand, den tænkende Borger, kortsagt, enhver som ønsker ikke alene at være et nyttig, men ogsaa et dannet Medlem af Selskabet.*« Det var dog ikke gratis at låne bøgerne i Fayes bibliotek. Bibliotekets medlemmer betalte 3 rigsdaler om året i kontingent, mens »*Degne, Skoleholdere og enkelte Mænd af Bondestanden*« var sat lidt lavere. Desuden var det en betingelse, at medlemmerne lagde karduspapir omkring de udlånte bøger. Biblioteket var som sådan opdelt i to afdelinger. Den første afdeling omfattede fag- og skønlitteratur, mens den anden gruppe bestod af periodiske skrifter og pjecer. Bøgerne skaffede man sig via indkøb og ga-

ver. I 1819 talte samlingen hele 1300 bind. Rent administrativt var den øverste instans selskabets generalforsamling, der valgte de fire direktører, der igen valgte de bibliotekarer, der passede biblioteket og administrerede læsekredsen. Bibliotekets medlemstal svingede meget og bestod for størstedelens vedkommende af embedsmænd, præster og lærere fra Thisted og Thy. I 1807 var der 61 medlemmer, og i 1815-16 toppede medlemstallet med 76, men herefter gik det tilsyneladende støt ned ad bakke indtil Fayes død.

Men var det så Fayes bibliotek, der var endt i Aalborg? Til at begynde med havde jeg enkelte spinkle spor at gå efter. Faye havde skrevet sit navn i én af bøgerne, og flere bøger var indbundet i gamle papirer fra Thisted Amtsstue, Fayes arbejdsplads. Desuden var hovedparten af bøgerne stemplet med Frederik VI's krone og monogram. Frederik VI's regeringstid 1808-39 stemte som sådan meget godt

overens med Fayes virke i Thisted. Oplysningen, der for alvor slog hovedet på sømmet, skulle dog komme et helt andet sted fra. I forbindelse med min undersøgelse var jeg stødt på et digert tobindsværk om Thys historie og topografi, »Landet mod nordvest« fra 1946-47. I bind 2 gjorde overbibliotekar Niels Grønkjær rede for biblioteksvæsenet i Thy gennem tiderne. Grønkjær kom også ind på Fayes biblioteksprojekt og fortalte her, at én af sponserne til biblioteket netop var Frederik VI. I den forbindelse bidrog Grønkjær med følgende oplysning »...*det er vel derfor at Bøgerne bærer et stempel med Frederik den Sjettes Navnetræk med Krone; det ser meget fornemt ud*«. Så var der ingen tvivl længere, det var »*Det Thylandske ProvincialBibliothek*«, som var endt på Universitetsbiblioteket!

Man kan så spørge sig selv, hvor bogsamlingen befandt sig i de næsten 130 år, der gik fra Fayes død og frem til Aalborg Universitetsbibliotek overtog den? Også her kunne Grønkjær kaste nyt lys over situationen. Efter Fayes død led bogsamlingen en krank skæbne. En del af bøgerne blev solgt, mens hovedstammen i samlingen førte en omskiftelig tilværelse på Thisted Realskole. Mange af bøgerne blev kasseret, og andre gik til grunde under en brand i 1920'erne. I 1922 blev en del af resterende bøger overgivet til Thisted Centralbibliotek. Her befandt samlingen sig stadigvæk, da Grønkjær skrev sin artikel i 1946, og her har den sandsynligvis befundet sig, indtil Aalborg Universitetsbibliotek fik samlingen overdraget i 1977/78. Her gennemgik fuldmægtig ved Aalborg Universitetsbibliotek, Erik Svenningsen, bøgerne med det formål at vurdere, om samlingen var af en sådan beskaffenhed, at den overhovedet kunne gøres

Frederik VI's krone og monogram, som er stemplet ind i hovedparten af bøgerne.

En række af samlingens bøger.

tilgængelig for publikum. Dette viste sig, grundet det rent sikkerhedsmæssige aspekt, samt omkostningerne ved eventuelle reparationer, at være for stor en mundfuld for Universitetsbiblioteket. Hertil kom så de forhold, at historiestudiet ved Aalborg Universitet blev nedlagt i 1980'erne, for først at genopstå i 1990'erne, samt at Aalborg Universitetsbibliotek i disse år blev pålagt nye arbejdsopgaver med et øget pres på ressourcerne til følge. Alle disse ting medvirkede til, at bogsamlingen forblev i kælderen på Aalborg Universitetsbibliotek indtil vinteren 2001.

Hvad er det så for en bogsamling, vi her har med at gøre? Historiske emner, biografier, poesi, skuespil, rejsebeskrivelser, romaner, filosofi, religiøse skrifter, nordiske gude- og heltesagn og ikke mindst prakti-

ske håndbøger er de gennemgående temaer i bogsamlingen. Dertil kommer så en række pjecer fra de store landboreformers tid. Hovedparten af bøgerne er trykt i den første halvdel af 1800-årene, men der er en del afstikkere til både 1600- og 1700-årene. I alt drejer det sig om 134 titler, hvoraf en del er flerbindsværker. Blandt perlerne i samlingen skal her især fremhæves et meget flot 18 binds værk, udgivet 1748-62 med titlen »*Almindelig Historie over Reiser til Lands og til Vands eller Samling af alle Reisebeskrivelser som hidintil ere udgivne i adskillige sprog af alle Folk, og som give et fuldstændigt Begreb om den nyere Jordbeskrivelse og Historie*«. Desuden findes der i samlingen enkelte bind af førsteudgaven af Pontoppidans »*Den Danske Atlas*« fra 1760'erne. Af andre interes-

sante værker skal her nævnes pjecen med følgende titel: »Sandfærdig Historie om To Slemme Proprietærer eller Herremænd« fra 1791 og Søren Kierkegaards »Enten-Eller« fra 1843. De fleste af bøgerne er på dansk, men der er også flere udenlandske titler, hvor det især er det tyske og latinske sprog, der dominerer. Bøgernes bevarings-tilstand svinger meget. Enkelte er i rigtig god stand, mens især pjecerne er meget ødelagte af fugtskader og tidens tand. Der er ikke tale om egentlige sjældenheder i samlingen. Bøgerne vil for en stor dels vedkommende kunne findes andre steder, men under alle omstændigheder vil sam-

lingen, kombineret med det rette arkivmateriale, have stor lokalhistorisk værdi.

Indtil videre befinder bøgerne, der er blevet gennemset og foreløbeligt registreret på computer, sig igen i Universitetsbibliotekets kælder. På længere sigt håber man at kunne få de beskadigede bøger restaureret og gøre samlingen åben for offentligheden. Hermed vil »Det Thyelandske ProvincialBibliothek« igen kunne leve op til Fayes målsætning om »...i Selskab med en god Forfatter at tilbringe mangen Time, som ellers ville have været anvendt mindre behagelig og mindre nyttig«.

ANVENDT LITTERATUR:

- 1 Niels Grønkjær: »Biblioteksvæsnen« i »Landet mod nordvest«, bind 2. (1947).
- 2 Chr. Heilskov: »Mindeblade om Gerhard Faye – Amtmand og Digter« (1925).
- 3 Harald Jørgensen: »Gerhard Faye« i »Dansk Biografisk Leksikon« 3. udgave.
- 4 Helge Nielsen: »Folkebibliotekernes forgængere« (1960).
- 5 Andr. Sch. Steenberg: »Folkebogsamlinger. Deres historie og indretning« (1900).

Ligeledes skal der her rettes en stor tak til tidligere ansat ved Aalborg Universitetsbibliotek, Erik Svenningsen, Svend Sørensen ved Thisted Museum, professor ved Historiestudiet på Aalborg Universitet, dr. phil. Helge Gamrath og ansatte på Aalborg Universitetsbibliotek for gode råd, nyttige informationer og praktisk hjælp under mit arbejde med »Det Thyelandske Provincialbibliothek«.

Billederne er venligst udlånt af Aalborg Universitetsbibliotek.